

Altiero Spinelli *Como traté de hacerme sabio*, Barcelona, Icaria, 2019, 469 pp.

Surten publicades per a primer cop en castellà les memòries d'Altiero Spinelli, un dels redactors del famós Manifiesto de Ventotene e impulsor del moviment federalista europeu. El volum, editat de manera molt acurada per Marcello Bellotti (comptant amb la traducció de Francisco José Rodríguez Mesa), compta amb algunes contribucions importants: un pròleg de l'eurodiputat dels Comuns Ernest Urtasun, una llarga introducció del col·laborador més estret del propi Spinelli, PierVirgilio Dastoli –que analitza la trajectòria política de Spinelli després de la Segona Guerra Mundial–, un prefaci de Ugo Bertinotti que contextualitza les vicissituds de la publicació del llibre, i al final un assaig inèdit de Alexis Rodríguez Rata, que aprofundeix la llarga relació de Spinelli amb Espanya, al costat de la oposició antifranquista, en la òptica d'una democratització europea del país.

La primera pregunta que s'ha de formular és per què unes memòries que es varen publicar a Itàlia a la meitat dels anys 80, han trigat més de trenta anys a ser publicades en un país que destaca encara avui, com un país profundament europeista. Una part de la resposta segurament s'ha de buscar en el fet de que el projecte europeu massa vegades s'ha percebut com a un element segurament positiu però paradoxalment poc polític, o poc ideològic. El revers d'aquest retard és justament la decisió de publicar-lo avui, en un moment de fortíssims vents euroescèptics i de replegament identitari: la decisió editorial de publicar ara aquestes gairebé cinc cents pàgines que reivindiquen la figura de Spinelli i amb un tan ric aparell de contribucions, és una aposta forta i respon a una voluntat de situar en el debat públic una reivindicació del federalisme europeu com a una recepta de futur.

Altiero Spinelli va tenir una trajectòria llarga i, en certa manera heterodoxa, travessada per a molts dels esdeveniments clau del segle XX. En les memòries que ara es publiquen només es relata la primera part –les memòries s'interrompen al 1945, era prevista una segona part que l'autor només va començar a redactar, titulada “La Gota y la Roca”, també inclosa al volum–, amb una minúcia extraordinària i amb un constant joc

de miralls entre la vida personal (relatada fins i tot amb accents psicològics) i els fets de la vida pública.

Nascut a Roma el 1907 en el si d'una família benestant, passà els seus primers anys de vida al Brasil, a la localitat de Campiña, on el seu pare desenvolupava les funcions de vicecònsol. Aquests primers anys estan relatats en el primer capítol del llibre (*Los pecios del naufragio, 1907-1915*). En el segon, ja tornat a Roma, arrenca amb l'entrada d'Itàlia a la Primera Guerra Mundial el 1915 i es perllonga fins a 1918 (*Entre el colegio y la guerra, 1915-1918*) relata en canvi una primerenca presa de consciència, o en tot cas, la percepció gairebé instintiva de que el món, després d'aquells anys ja no seria el mateix. La narració contínua amb una tercera part, decisiva, que comprèn els anys de la adolescència del autor, en la qual relata com i de quina manera construeix la seva consciència de la realitat, a nivell intel·lectual i polític (*Descubriendo el mundo. 1918-1924*). És aquí –en els anys compresos entre el final de la guerra i l'assassini de Matteotti–, quan després d'un pas ràpid pel socialisme, Spinelli s'adereix al PCI, amb 17 anys, el 1924. Ell mateix explica com: "Me hice comunista como uno se hace sacerdote, con la conciencia de asumir un deber y un derecho total es, de aceptar la dura escuela de la obediencia y de la abnegación para recibir el arte infinitamente más duro del mandato, decidido a convertirme en lo que el fundador de esta nueva orden había denominado un «revolucionario» (p.103). S'ajuntaven una comprensible "infatuació" juvenil –com la defineix ell mateix– i una creixent consciència de que els comunistes serien els únics que plantarien cara al règim de Mussolini que s'estava consolidant. D'aquesta forma, un jove Spinelli experimenta en la seva pròpia pell els perills de la militància clandestina, tal i com recorda en el quart i cinquè capítol (*Clandestinidad y educación sentimental. 1924-1927; A vueltas con la policía y la justicia. 1927-1928*), fins a que, començaria un llarg recorregut com a reclus en diferents presons, represaliat pel règim feixista, com explica en els capítols sisè, setè i vuitè (*Recluso número 3885. Lucca 1928-1931; Recluso número 9448. Viterbo 1931-1932; Recluso número 5733. Civitavecchia 1932-1937*). Els anys de la presó varen ser anys importants per Spinelli: llegeix sense parar i comença a madurar la seva separació del comunisme. No només per l'arribada –fragmentària, incerta– de les notícies sobre l'estalinisme, sinó, també per què es reforçà una cabdal visió internacionalista, que no podia concebre que la batalla política per la democràcia i l'avançament dels drets es pogués donar en un sol país. En aquestes condicions de separació del partit fou com s'enfrontà a l'últim tram del seu captiveri, en aquest cas desterrat primer a la illa de Ponza, i després a Ventotene, com explica en els últims dos capítols (*Ponza. 1937-1939; Ventotene. 1939-1943*). Una situació difícil, no només des d'un punt de vista intel·lectual (dedica moltes pàgines a explicar les seves reflexions en torn a la ruptura), sinó també des de un punt de vista pràctic: no era el mateix estar desterrat podent comptar amb la xarxa de seguretat del partit que sense. Però això no significà pas que deixés de fer política, ans al contrari: fou justament a Ventotene, on al mig de la guerra al 1943 juntament a Ernesto Rossi i Eugenio Colorni escriuria el famós manifest «Per una Europa lliure i unida», que fou la base de la construcció del Moviment

Federalista Europeu, fundat per ell mateix tot just acabada la guerra. Spinelli es tornaria a trobar amb el seu antic partit només als anys 70, quan Enrico Berlinguer el voldria com a diputat independent, i després com a candidat per a les primeres eleccions directes al parlament d'Estrasburg. Al mig, gairebé 40 anys d'incomprensions, entre un partit centrat en el combat ideològic i en la vertebració d'un instrument de masses per a un context encara forçosament nacional, i un intel·lectual i un dirigent que –tot col·laborant amb diverses forces de l'esquerra (va ser conseller pels afers exteriors del socialista Pietro Nenni a finals dels anys 60)–, mai fou un home de partit. Probablement per personalitat, i probablement per què en certa manera va ser un avançat al seu temps. Un visionari, que situà el node del conflicte per a la democràcia en desfer fronteres continentals i superar definitivament l'estat nació. Pot ser va donar aquella batalla massa aviat. Pot ser, el moment sigui ara.

Paola Lo Cascio
(UB)